Folytatódik a tankönyvpiac állami lerablása

Útszéli módszerek

A Fidesz–KDNP oktatáspolitikai nyomulását elnézve egy-két éven belül minden diák olyan könyvből fog tanulni, amilyet az állam a kezébe ad. Idén is figyelemre méltó trükköket vetnek be a kiadók és a tanárok megregulázására.

Fotó: MTI/Kovács Tamás

KÖNYVVITEL

„2014-ben az állami tankönyvkiadás már 68 százalékot ért el. Abban bízunk, hogy idén ez 80–90 százalék között lesz" – nyilatkozta Hegedüs István tankönyvellátásért felelős miniszteri biztos az *Új Köznevelés*nek. Furcsának tűnhet ez a magabiztosság, hiszen Hegedüséknek a tavalyi eredményt is csak azért sikerült elérniük, mert Hoffmann Rózsa államtitkár egy szűkített tankönyvlistával az állami kiadók könyvei felé terelte az állami fenntartású intézményeket. Idén nem kaptak hivatalos szűkített vagy ajánlott listát az iskolák, így a pedagógusok az április 30-i rendelési határidőig elméletben szabadon válogathatnak a tankönyvjegyzéken szereplő több mint 3000 tétel közül. A gyakorlatban viszont a tantárgyak és évfolyamok többségében csak az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) kísérleti tankönyveit vagy az államosított Apáczai és Nemzedékek Tudása kiadók termékeit választhatják. A köznevelési államtitkárság – tartva az újabb botránytól – a 2014-esnél furfangosabb módszerekkel folytatja a magánkiadók kiszorítását.

Hoffmann még bevállalta

A 2013 decemberében elfogadott tankönyvtörvény és annak végrehajtási rendelete megszüntette az egységes tankönyvvé nyilvánítási eljárást. Az állami tankönyvellátás feladataival megbízott OFI úgynevezett kísérleti tankönyveinek ettől kezdve nem kell átmenniük az Oktatási Hivatal minősítésén, a tananyagokat a többségében kormányzati delegáltakból álló Nemzeti Tankönyvtanács hagyja jóvá, és egyéves „kipróbálási" időszak után kerülnek véglegesen a tankönyvállományba. Részletes szakmai, pedagógiai és műszaki vizsgálatnak csak az állami kiadó nem kísérleti jellegű munkáit kell alávetni. A gyakorlatban e lehetőség a 2014 tavaszán 8,7 milliárd forintért állami tulajdonba vett Apáczai és Nemzedékek Tudása kiadók könyvei előtt nyílt meg, miután a két cég októberben beolvadt az OFI-ba. Magánkiadók 2014. január 1-jétől nem kezdeményezhetik új kötetek tankönyvvé nyilvánítását vagy a tankönyvi engedély meghosszabbítását, sőt a visszamenőleges törvényhozás szép példájaként a hivatal az akkor folyamatban lévő eljárásaikat is leállította.

Egy tankönyv engedélye azonban öt évre szól, így a magánkiadók kiadványai csak hosszú évek alatt fognak teljesen eltűnni a tankönyvjegyzékről. Ezt a helyzetet rendezte tavaly Hoffmann Rózsa, amikor utolsó jelentős államtitkári cselekedetével egyszerűen megszabta az állami fenntartású iskoláknak, hogy mely könyvek közül válogathatnak. Nem meglepő módon az „ajánlott kiadványok listáján" szinte kizárólag az OFI, az Apáczai és a Nemzedékek Tudása tankönyvei szerepeltek, a nem állami kiadók elvétve kerültek fel *(lásd:* Olcsóbbért gyengébbet, *Magyar Narancs, 2014. április 24.*). Évtizedek óta használt, piacvezető könyvek is csak a lista által nem érintett tizenkettedik évfolyamon vagy az alapítványi, magán- és egyházi iskolákban rúghattak labdába. A várt eredmény nem maradt el. Kereszty Péter, a Tankönyvesek Országos Szakmai Egyesületének (Tanosz) elnöke arról számolt be a Narancsnak, hogy tagszervezeteik a listáról lemaradó könyveknél átlagosan 50–90 százalékos rendelésszám-csökkenést tapasztaltak, ami értelemszerűen bevételkieséssel és leépítésekkel jár. Jelentős visszaesésről beszél Reményfy Tamás, a Mozaik Kiadó ügyvezető igazgatója is, bár hozzáteszi, hogy az alapítványi és egyházi iskolákban növekedni tudtak. „Azok a pedagógusok, akiket hagytak szakmai alapon választani, mellettünk tették le a voksot" – állítja Reményfy.

A Hoffmann-féle szűkített listát többen alaptörvény-ellenesnek tartották, illetve rámutattak, hogy ellentétes a Fidesz saját köznevelési törvényével is, amennyiben sérti a pedagógusok szabad taneszközválasztáshoz való jogát. Az államtitkárság azzal védekezett, hogy a tan-

könyvtörvény lehetőséget ad a fenntartónak – állami intézményeknél a Klebelsberg Intézményfenntartó Központnak (Klik) – a rendelés jóváhagyására. Maguk is érezhették azonban, hogy a szűkített lista ingoványos törvényi talajon áll, így idén nem is alkalmazták. A tankönyvkiadók többsége mégis a rendelések további zsugorodásával számol.

Hiába maradtak jegyzéken a régebben engedélyezett kiadványaik, az iskolák ezek egy részét a jogszabályok szerint nem rendelhetik. A tankönyvrendelet kimondja, hogy a Nemzeti Alaptantervhez (NAT) igazodó kerettantervekkel érintett évfolyamokon csak kerettanterv szerint jóváhagyott könyvet lehet választani. Az új kerettantervek 2012 decemberében jelentek meg, és a 2013/2014-es tanévben az első, az ötödik és a kilencedik évfolyamon kezdték alkalmazni őket, szeptemberben pedig „felérnek" a harmadik, hetedik és tizenegyedik évfolyamra. A 12 osztályból tehát 9-nél nem rendelhetők a régebben engedélyezett könyvek. Néhány tantárgynál van értelme ennek a szabálynak, például a történelemtanításban nagy változásokat hozott az új kerettanterv, átírták a korszakhatárokat is, így nehéz lenne a régi könyveket használni. Egy harmadikos olvasókönyvnél vagy egy hetedikes matekkönyvnél ellenben olyan minimális a változás, hogy teljesen ésszerűtlen új akkreditációt követelni a könyvektől, különösen úgy, hogy a régi kiadványok tucatszámra porosodnak az iskolai könyvtárakban.

Még nagyobb érvágás a magánkiadóknak, hogy a Könyvtárellátó Nonprofit Kft. (Kelló) webes rendelési felülete azokat a kiadványaikat sem mutatja NAT-kompatibilisnek, amelyek kerettantervi engedéllyel rendelkeznek. „287 könyvünk szerepel a jegyzéken, 112-t az új kerettanterv szerint akkreditáltunk, ám a Kelló felülete a NAT-szűrő bekapcsolásával csak 15 mozaikos kötetet ad ki" – panaszolja Reményfy Tamás. Ennek oka, hogy a Kellótól csak az a könyv kaphat NAT-os jelölést, amelyet az új kerettanterv szerint hagytak jóvá, és „minden, a kerettantervi szabályozásban érintett évfolyamon engedélyezett könyvvel rendelkezik". Egy kiadónak hiába van tehát a kerettantervnek megfelelő ötödikes irodalomkönyve, ha nincs meg a hatodikos és hetedikes folytatás, akkor a Kelló nem fogja felajánlani a pedagógusoknak. A magánkiadók jellemzően nem tudták 2014. január 1-jéig – ameddig erre egyáltalán lehetőségük volt – valamennyi könyvüket átdolgozni az új tanterv szerint, többnyire a felmenő rendszerű bevezetéshez igazodva az elsős-másodikos, ötödikes-hatodikos és kilencedikes-tizedikes kiadványokkal készültek el. „A kormány lényegében megtiltotta a kiadóknak, hogy a harmadik kerettantervi évfolyamcsoportban is engedélyeztessék a könyveiket, most pedig azért bünteti őket, mert ilyen engedéllyel nem rendelkeznek" – kommentálja az esetet Kereszty Péter.

Ennek a korlátozásnak törvényi alapja persze nincsen, és a NAT-szűrő a Kelló honlapján hivatalosan csak „segítség" a pedagógusoknak, ám értesüléseink szerint a Klik több tankerületben is világossá tette, hogy a tankönyvfelelősök csak NAT-kompatibilis könyvre adhatnak le rendelést. Hegedüs miniszteri biztos nyilatkozatából is kiolvasható: figyelembe kell venni, hogy a könyv „a következő évfolyam számára is rendelkezésre áll-e". Ha ezt a Klik valóban betartatja az iskolákkal, annak ugyanolyan vagy még drasztikusabb hatása lesz, mint a tavalyi szűkített listának. „Hoffmann Rózsa legalább vállalta, hogy törvénytelenül korlátozza a megrendeléseinket. Most sunyi, útszéli módszerekkel próbálkoznak, miközben állítólag szabad a tankönyvválasztás" – összegeznek a kiadók. Szerencsés kivételnek számít a középiskolai irodalomkönyveket forgalmazó Krónika Nova, ők ugyanis még az eljárások befagyasztása előtt engedélyeztették tizenegyedikes tankönyvüket, így szabad utat kaptak a Kellótól. Kuncze Magdolna ügyvezető igazgató azt mondja, tavaly a kilencedikben és tizedikben lemaradtak a szűkített listáról, ezzel 75 százalékban esett vissza a rendeléseik száma, idén azonban fellendülésre számít. Igaz, tizenkettedikes akkreditációjuk nekik sincs, ezért ha jövőre is hasonló szemlélet érvényesül, ők is kivonulhatnak az állami fenntartású iskolákból – gyakorlatilag valamennyi magánkiadóval egyetemben.

Olcsóbbságot eredményez

A piac átszervezése mellett a legfőbb érv az volt, hogy az állami tankönyvellátás olcsóbbá teszi a tanévkezdést. Vélhetően a szülők lecsillapítására/megnyerésére 2013-tól a kormány felmenő rendszerben a költségvetésből finanszírozza az általános iskolások tankönyvellátását. Korábban is elég sok szülő terheit vállalta át az állam, ingyen tankönyvet kaptak a tartósan beteg és a fogyatékkal élő diákok, a nagycsaládosok és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők. A Fidesz–KDNP a rászorultsági elvet váltotta fel az általános ingyenességgel, idén szeptembertől már az általános iskola első három osztályában nem kell fizetni a könyvekért. Az állami támogatás rendszere a következők szerint alakul: negyediktől felfelé csak a rászorulók kapnak ingyenes tankönyvet, erre fejenként 12 ezer forintot ad a kormány; harmadikban mindenki ingyenkönyvhöz jut, ezt is 12 ezer forintból kell kigazdálkodni; elsőben és másodikban is marad az ingyenkönyv, ám ezt a költségvetés csak 3 ezer forinttal támogatja, a maradékot az iskolai könyvtárból, tartós tankönyvekkel kell megoldani. Ez az irreálisan alacsony keretösszeg is az állami könyvek felé tereli az iskolákat, a Tanosz számításai szerint a 3 ezres büdzséből kizárólag az OFI kiadványait lehet megvenni, még úgy is, ha csak munkafüzetekre költ az iskola. A kísérleti tankönyveket 200 és 800 forint közötti áron, a piaci kiadványok töredékéért lehet beszerezni. Ez úgy lehetséges, hogy a fejlesztés költségeit nem építette be az árba az állami kiadó, a kísérleti tankönyveket 4,6 milliárdos uniós támogatásból írták. „Az az alapvetés, hogy olcsó legyen a tankönyv, a minőség meg olyan, amilyen. Nem azt nézik, hogy egy megfelelő minőségű tankönyvcsomagot hogyan lehetne minél költséghatékonyabban előállítani" – mondja Romankovics András, a ROMI-SULI kiadó vezetője.

Nem jön jól a kiadóknak az sem, hogy a tankönyvrendelési időszak közepén az OFI kísérleti földrajz- és történelematlasz fejlesztésébe kezdett. Ezeket ingyenesen szállítják az iskoláknak, ha az OFI, az Apáczai vagy a Nemzedékek Tudása földrajz- és történelemkönyveiből rendelnek, ezzel is ösztönözve a pedagógusok „helyes" választását. Az akció vesztese a Cartographia Kiadó és a Mozaik lehet, népszerű atlaszaik ugyanis kerettantervi engedéllyel szabadon rendelhetők maradtak. Különösen izgalmas, hogy Hegedüs miniszteri biztos egy éve még a piaci kiadók „marketingcsatározásait", a különböző árukapcsolásokat rótta fel a Mozaik igazgatójának, most pedig az általa koordinált állami kiadó alkalmazza e módszereket a magánkiadók kiszorítására. Hidas Gábor térképész mellesleg éppen a napokban tette közzé lesújtó véleményét a kísérleti történelemkönyvek térképeiről. „Találunk 20. században épült víztározókat és mai partvonalat az ókorban és a középkorban. Találunk a tengert el nem érő, a semmiben véget érő vagy rossz irányba tartó folyókat, eltűnt Al-Dunát, a Duna forrásságaként feltüntetett, visszafelé folyó Majnát" – szól a nem éppen bizalomgerjesztő bírálat. „Lehetetlen néhány hónap alatt minőségi atlaszt csinálni" – osztja az aggodalmakat Miklósi László, a Történelemtanárok Egyletének elnöke.

A minőségromlást és a kigazdálkodhatatlanul alacsony kereteket látva több beszélgetőpartnerünk is „másodlagos tankönyvpiac" kialakulására számít. Már most is szép számban előfordul, hogy a szülők a tanárral egyeztetve közvetlenül a kiadótól rendelnek a nem választható kiadványok vagy akár a jegyzéken nem is szereplő oktatási segédanyagok közül. Természetesen csak a jómódú környékeken. Nem lenne meglepő, ha az esélyegyenlőség jelszavával bevezetett állami tankönyvellátás nem csökkentené, hanem tovább növelné a minőségi tananyaghoz való hozzáférés egyenlőtlenségeit.

Teczár Szilárd